

Az alföldi vidéki tanítószág önképzési lehetőségei.*

Nehéz volna erről a kérdéscről minden kétséget kizáró világossággal és tárgyilagossággal szólnunk, ha előbb nem vázolnók legalább röviden, mit értünk *tanítói hivatáson*. S talán még szűkíthetjük tárgykörünket azzal, hogy az alföldi tanítószág hivatásáról szólnunk, amely az alföldi szociális, népi stb. sajtóságok által különbözik más vidékek tanítószágának hivatásától. Tudnunk kell tehát, hogy a nagyalföldi vidék tanítóinak mi lehet a nevelési célja. Körülötte az alföldi róna, a földműves nép, a magyar paraszt és sorsa — ha a hivatását valóban hivatásnak tekinti, szorosan összefügg a parasztság sorsával. Vele együtt képez egy nagy egységet s ha lekcicsinylőleg mondják rá „vidéki“ ezzel az egész alföld társadalmára mondanak ítéletet.

Könnyű volna az alföldi tanítószág helyzetét eldönteni annak kijelentésével, hogy ő nem közékük tartozik, csupán munkaköre miatt él közöttük. Igen sokan meg is teszik ezt s azt hiszik az alföldi tanítószág társadalmi megbecsülését s a társadalmi ranglétrán való helyzetét azzal fogják magasabbra emelni, ha megalkotnak egy elméletet a társadalmi középosztályról, amelybe magukat sorolhatják s amelyből kizárják a parasztságot. Nem térhetek itt ki társadalomszociológiai fejtegetésekre, csak utalni akarok rá, hogy sokan tekintik ebből a szemszögből az alföldi tanítószág helyzetét s hajlandók a tanítói hivatást irodai munkaképpen elvégzendő feladatkörnek tekinteni.

Meg kell tehát állapítanom mielőtt a tulajdonképpen kitűzött célom fejtegetésébe kezdenék, hogy a tanító munkáját hivatásnak tekintem s az alföldi vidéki tanítószágnak elsősorban a környezetével, tehát a parasztsággal kell együvértartozást éreznie és vállalnia.

---

* Folyóiratunk régi törekvése, hogy a magyar nép művelődésének közvetlen munkálóiival, a vidéki elemi iskolai tanítószággal élénkebb kapcsolatot teremtsen. Ezért örülünk különösen ennek az írásnak s jelentőségét szeretnők azzal is kidomborítani, hogy jellemző sorokat idézünk itt munkatársunk kísérő leveléből:

„Mikor e tanulmány írásához kezdtem, meghökkentem kicsit. Nem tudtam eldönteni, melyik oldalról közelítsem meg a problémát. Meggyőződéseim, hogy a tanítói munkához éppúgy, mint a tanárihoz az iskola csak az alapot adja. Mondhatnám azt az utat, ami megmutatja, hogyan, merre keressük önmagunk továbbműveléséhez a lehetőségeket... Csak a szellemet nyitja meg és teszi befogadóképesse a nagyobb tudás számára. Tapasztalat és folytonos tanulás csak együttesen érnek valamit, mert hiszen a tapasztalat csak akkor tapasztalat, ha elmélkedünk is fölötte és valamilyen formában ügyeksziünk hasznunkra fordítani... A legközvetlenebb teendő, hogy a tanítószág problémái több helyet kapjanak.“

A Szemle, mint eddig is, készséges örömmel várja az elemi iskolai tanítószág minél gyakoribb és sokágubb megnyilatkozását a magyar nemzet-nevelés egysége és oszthatatlansága jegyében.

Ezzel semmiféle tekintetben nem szenved kárt. A társadalmi osztályokról vallott ferde felfogások ostobaságainak következményeire ugyan ezúton nem térhetek ki, de bizonyos, hogy azok csak üres elméletek és semmi közülük a valóságos alkotó élet komolyságához s a tanítót az egészséges életszemlélet kialakulásában s szellemi életének emelkedésében csak gátolhatják. Köztudomású, hogy a tanítói hivatásnak csak egyik része a szoros értelemben vett iskolai munka. Az ő kezében van a jövő záloga, a magyar gyermek. Neki kell belőle embert és jó magyart formálnia.

Különösen igaz ez az alföldi vidéki tanítósággal kapcsolatban. A parasztember gyermekét két tényező formálja és teszi a nemzet építő oszlopává: a kemény paraszti munka és a magyar tanító. A szülei nem érnek rá, hogy formálják s ha ráérnének, sajnos, ma még keveset értenek hozzá. S itt tűnik ki a tanítónak a tanítással csaknem egyenrangúnak mondható feladata: fölemelni szellemben, műveltségben azt a társadalmat, amelynek ő is egyik, mégpedig vezető tagja. Neki kellene mindenütt megteremtenie azt a légkört, amelyben jobban kifejlődnek a nép közösségi érzetei és szinte kézenfogva vezetni őket az anyagi, szellemi és lelki gazdagodás terén.

Megkérdezhetnénk, átérzi-e ezt a hatalmas feladatot az alföldi vidéki tanítóság és vállalja-e annak elvégzését?

Ezekre a kérdésekre nem mernék sem igennel, sem nemmel válaszolni. Válasz helyett tehát egy vizsgálódó tanulmánnyal felelek, amelyben elsősorban saját tapasztalataim alapján igyekszem megmutatni azt, hogy milyen lehetőségek nyílnak egy tanítónak az Alföldön vállalt hivatásának teljesítésében.

* * *

A tanítói hivatás különösképpen megkívánja az állandó önképzést. Maga a tanítás és nevelési munka is olyan lépésekkel fejlődik, tökéletesedik, hogy annak a tanítóképzőben csak az alapjait tudják megrakni. Azt az alapot, amely képessé teheti a tanítót arra, hogy a szükséges ismereteket és módszertani tudást részben tapasztalatai, gyakorlat és egyéb önképző lehetőségek segítségével korszerűvé tehesse. Sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy a tanítói munka a szó legvalóbb értelmében alkotó tevékenység, tehát a tanító azzal sem elégedhet meg, ha a hivatalos rendeleteket ismeri, hivatalos tanügyi folyóiratokból tudomást szerez mások tapasztalatairól, hanem önmagának kell állandóan tovább jutnia.

Ezen a téren igen kevés kívánnivalót találhatunk a lehetőségekben. Talán jó lenne, ha több pedagógiai szemináriumot szerveznének s azokon az ország legkiválóbb tanítói, pedagógusai is szereplnének a vidéki tanítókon kívül. Erdemes volna többet törődni azzal is, hogy a havonkinti tanítói értekezleteket hogyan használják föl a tanítók saját ismereteik gyarapítására, hogyan kíséreljék meg kicserélni egymással és megbeszélni tapasztalataikat (bizonyára igen sok itt a kívánnivaló). A hiba az, hogy ezek rendszerint csak lehetőségek, de csak kevés helyen tudják azt valóban kihasználni. De nehogy azt higgye valaki, hogy ezen fokozottabb zsendáros ellenőrzés, vagy kényszerítő rendszabályok segítenének. Hiába kényszer-

rítenék például a tanítókat arra, hogy kimerítően beszámoljanak tapasztalataikról, egy-egy előadást tartsanak gyűlések alkalmával, hiába kényszerítenék arra is, hogy a szülői értekezleteket ne futólagos tessék-lássék munkaképpen csinálják. Nem, ezt nem lehet paragrafusokkal elintézni. Illetve talán külsőleg, de maga a tanítás és nevelés sokat nem nyerne vele. Ható ereje csak a lélekből, szívből végzett munkának van.

A vidéki tanítóság tudásvágyát kell tehát fölkelteni!

Reménytelen vállalkozás — mondaná rá igen sok kollegám. Mert elsősorban a tanítóság, különösen a vidéki tanítóság nem örvend valami nagy megbecsülésnek, mutatja ezt a fizetése. — Azután meg mit is kívánhatunk ma a vidéki tanítótól? Hogy lehet olyan munkát kívánni, amelyet csak kiváló szellemi képességű tisztult életszemből ember végezhet?

Valóban úgy hiszem ebben sok igazság rejtőzik. Tanító igen sok kell egy országban. A tanítás munkájának nem lehet sehol sem szünetelni csak azért, mert nincs rá százszázalékos munkaerő. Olyannal kell megelégedni, amilyennel a társadalom szolgálhat. (Talán bizonyos iskolareformokkal ezen is sokat lehetne javítani, de itt ismét meg kell maradnom hely rövidsége miatt a valóságos helyzetnél). *Nos, hát ha kevés a százszázalékos munkaerő, annál inkább meg kell becsülni azt és lehetővé tenni, hogy azok ne a városokban tömörüljenek, hanem mindenhova jusson belőlük.*

Szinte látom erre az ellenvetések, felzúdulások özönét. Ilyeneket: Azzal büntessük tehát a kiváló tanítóinkat, hogy vidékre kényszerítsük, hogy olyan vidékekre kényszerítsük, ahova ő maga nem szívesen megy?

Valóban arról lenne szó, hogy a kiváló tanítói és társadalmi téren is tevékenykedő tanítók minden vidékre jussanak s ott megteremtsek azokat az egyesületeket — vagy a meglévőket megtöltsek tartalommal, — amelyekre szüksége van a vidék társadalmi életének. Ő volna az, aki ébresztgetné a kollégái érdeklődését társadalmi problémák, művészeti és művelődési kérdések iránt. — Természetesen ehhez megfelelő eszközök is kellenének. De mik legyennek ezek?

Láttuk mik a lehetőségek az iskolai tanítás és nevelés terén, de meg kell állapítanunk, hogy azok önmagukban legkevésbé alkalmasak arra, hogy a tanítóság szellemi érdeklődését ébrentartsák, különösen, hogy fölrázzák. A hivatásból hamar csak munkakör válik így. Kellenek elsősorban könyvek és folyóiratok, amelyek neveléstudományon kívül irodalommal, művészettel, társadalomtudományokkal foglalkoznak. Ezen a téren van igen szomorú helyzetben az alföld vidéki tanítósága.

Túlnyomó százaléka könyvet nem vehet, folyóiratot nem járthat, mert a könyv drága s a fizetéséből elég megélni és ruházkodni. Könyvtárak nem állanak rendelkezésre... Kénytelen megelégedni az egyes alkalmakkor kölcsönkérhető könyvekkel. (Egy pár örvendtes kivétel van, ahol a tanítók közösen magánkönyvtárakat hoztak létre).

Nézzük most, melyek azok a folyóiratok, melyeket a Néptanítók Lapján kívül sok alföldi tanítóttestület tanácsstermében megtalálhatunk:

Nevelésügyi Szemle — Magyar Lélek — Nemzetnevelés — Magyar Róna.

Mivel ez az írás őszinte és egyenes vallomásnak indult, ki kell jelentenem, hogy a tanítóság nagy tömegét tekintve igen csekély eredményt tudnánk fölmutatni a komoly és lelkes munka és szándék nyomán. A Nevelésügyi Szemle közöttük az, amelyik a napi tanítás fölött a szellemi irányítást és szellemi továbbképzést szolgálja és szolgálja is azoknál, akik olvassák. Csakhogy az a baj, hogy csak azok olvassák, akikben már akkor is igen elevenen élt a művelődés, az önképzés vágya, mikor a Szemle elindult útjára. Azok olvassák, akik minden más lehetőségeket fölmutattak és még a kényerükből is szívesen áldoztak és áldoznak tudásvágyuk, tudásszomjuk kielégítéséért. Beszéltem róla kollegákkal. Azt felelték, hogy igen szép és bizonyára okos dolgok vannak benne, de nem érnek rá, — vagy hogy a munkájukban nem veszik hasznát úgysem, nem tartozik az elemi iskolára (tehát a tanítóra). — Vajjon rábeszélés, dicsérettel célt érhetnénk-e ezeknél?

De nézzük tovább. A Magyar Lélek már több kézen fordul meg, de ez meg azokén, akik rászánták magukat egy-két népművelési előadásra és — ó nem anyagot, hanem kész előadást kutatnak benne, amit előadhatnak, vagy egyszerűen csak fölolvassanak.

Nemzetnevelést, Magyar Rónát gyakran láttam érintetlenül heverni.

Igen nehéz most magamban eldönteni, mit mondjak, milyen módokat találhatnánk mindezek orvoslására. Hiszen sokkal bővebben, alaposabban kellene mindezt megvitatni. Olyan kérdésekről van itt szó, melyeket nem orvosolhat egy-két ember, vagy társaság, vagy folyóirat. Mondhatnám a jó magyar közmondást, „segíts magadon...“ Igen, de kérdés, vajjon a vidéki tanítóság érzi-e, hogy minden problémája azon fordul meg akar-e önmagán segíteni. Módot kellene találni arra, hogy ezt megértsék és elhiggyék. A társadalomnak érezni, látni kellene a tanítóság erőfeszítéseit, összetartását. S akkor kötelességének érezné a segítséget. A tanítóságban, a vidéki tanítóknál is meg van az erő hozzá, hogy megteremtse a maga művelődési lehetőségeit, csak éreznie kellene ennek fontosságát. Sajnos ez azonban így csak jámbor kívánság maradhat. Valakinek, valakiknek vállalniuk kell, hogy mindezeknek tudatára ébredjenek. Feladata van ebben a kormánynak, feladatuk ez azoknak, akik már látják és feladata minden folyóiratnak is, amely célul a nevelést tűzte. Hiszen a nevelő, aki cikket ír, aki lelkének legmélyebb tartalmát igyekszik formába önteni abban, a hitben teszi, hogy elolvassák, hogy használ vele valakiknek.

Azt kérem a tanítóktól, akik olvassák és helyeslik soraimat, ne elégedjenek meg az önmaguk képzésével, ne elégedjenek meg a fejbólintással. „Gyertyát sem azért gyujtanak, hogy véka alá rejtsék“ — mondta a legnagyobb tanítónk, Krisztus. A tudás nem holt dolog, az mindenkit kötelez.

És mi lehetne a tanítók kívánsága a folyóiratoktól? Elsősorban az, hogy a nevelési, tudományos, művészeti kérdések közvetlen kapcsolatot tartsanak a vidék szellemi életével. Érzem azonban, hogy ez a kívánság, ha jogos is, elsősorban a tanítóság hibájából nem valósult meg eddig. Azokhoz szólok elsősorban, akiknek támogatásával egyedül volna lehetséges megteremteni azt a kapcsolatot, amelynek ki kell alakulnia, pl. a Nevelésügyi Szemle és a tanítóság között, ha a folyóirat eredményes munkát akar végezni. És ez elsősorban a tanítóság érdeke. Föl kell kutatnunk e folyóiratokon kívül még több folyóiratot. Annyi problémája van ennek a magyar alföldnek, hogy nem szabad elveszni pl. olyan erőfeszítésnek, amelyt a „Hajnalodik“ c. Kecskeméten megjelenő folyóirat kezdett a Magyar Alföld népéért. Ismernünk kell a folyóiratokat, ismernünk kell a könyveket.

Igaz, a vidéki tanító mostohán van fizetve s így nehezebb megtalálni az önképzési lehetőségeket. Harcolnunk kell a méltányosabb fizetésért, de amit lehet, addig is meg kell tenni. Magánkönyvtárakat kell teremteni, föl kell rázni egymást a tespedésből. Hinni kell és nagyot akarni. Hinni kell, hogy a munka, amit végzünk teremtő és alkotó munka s csakis a tanítóság emelheti magasabbra munkája által a vidék, a nagy tömegek kulturális életét.

* * *

A megújulásnak két irányban kell megindulnia: a) A társadalom, illetve a kormány segítségével és b) önerőnkéből.

Tény, hogy igen sok fiatal tanító indul az iskola padjai közül telve ambíciókkal és ideális elképzelésekkel. Nem ismeri, mert nem is ismerheti a küzdelmeket, meg nem értékeket, amelyekben bizonyára hamar lesz része. Az iskolában tanuló társai társaságában mindig megtalálta a rokon gondolkodású egyéneket, akikkel megbeszélhette, megvitathatta gondolatait. Mindig talált magához hasonló lelkesedőket, tervezetőket, most egyszerre nagyon elhagyott-nak érzi magát. Hiába kutat kollegái és az intelligens elemek között, azok rendszerint már túljutottak a fiatalos ambíciókon — legalább is így beszélnek már arról, amit valamikor mint célt tűztek maguk elé. Tegyük fel, hogy keményebb elszántsággal indult. Mit tehet? Fokozottabb mértékben dolgozik az iskolában. Igyekszik közelférközni a néphez, de legtöbb esetben ez sem tart sokáig, mert ez hosszú, megfontolt és áldozatos munkát kívánna. Szeretne segítséget kapni. Társat, vagy legalább könyvet, folyóiratot. Csak akkor érzi azután igazán, hogy vidékre került, csak akkor érzi igazán meddőnek minden küzdelmét, mikor kénytelen belátni, hogy még az is nagyon nehéz. Ahhoz pénz kell vidéken — és még más is: társ.

Ezen részben a társadalomnak, a kormánynak kellene segíteni a tehetséges és ambíciós tanítók sokkal nagyobb megbecsülésével. Én nem értek az adminisztrációs megoldások fortélyaihoz, talán elvileg is sok ellentétet idézek föl, mikor azt mondom, hogy a fizetési fokozatokon való szigorú és megszabott időben való előrehaladás igen nagy akadálya az ambíciók fenntartásának és a tanítói értékek

igazi kifejlődésének. Igenis lehetővé kellene tenni az értékes, illetve legértékesebb rétegek gyors előrejutását, mégpedig olyan módon, hogy a protekciót minden formájában kizárják. Ennek megvan a módja, csak sajnos most nincs hely, hogy az elképzelésemet kifejthessem. A tanítók egyesületi életének s a falumunkának kifejlesztésével könnyű megoldani, illetve megítélni, különösen, ha a kiszemeltek egy-egy rendezendő nyári tanítótanfolyamon ellenőriznék. Ez a tanfolyam szolgálna egyúttal továbbképzésre is.

De nagyon igazságtalan és eredménytelen elgondolás lenne mindent a kormánytól s a nagyobb fizetéstől várni. Maguk a tanítók is teremthetnek önképzési lehetőségeket. Illetve teremthetnének, ha nagyobb százalékban lennének hivatásuk magaslatán. Ennél a problémánál azután meg kell emlékeznünk a tanítóképzésről. Igenis jogos kívánság a tanítóképzés minél magasabb nivóra emelése. Jogos kívánság lenne az oda nem valók idejében való eltanácsolása, tehát a minél szigorúbb szelektálás. Ha pedig tanítóhiány miatt erre nincs mindig mód, ezen ne a tanítóképzés könnyítésével, ne a szelektálás megszüntetésével igyekezzünk segíteni, hanem az eltanácsolandó növendékeknek ne oklevelet adjunk, hanem csupán végbizonyítványt, ami ugyan szükség szerint tanításra jogosít, de nem egyenlő az oklevéllel, ami már sokkal többre jogosít anyagilag és erkölcsileg, de még inkább kötelez nagyobbvonalú tanításra, nevelésre és irányításra. Egy-egy vállalatban igen sok kategóriába tartozó munkás és tisztviselő dolgozhat. Minden tantestület, vagy kisebb Kérület lehetne ilyen egység, ahol különböző kategóriába tartozó tanítók lehetnek. Valójában most is úgy van, csakhogy a különbséget csupán a szolgálati évek száma határozza meg, nem pedig a munkaképesség és munkakészség.

Tanulmányom célja nem a tanítóság helyzetének javítása, reformja, mert a cím is azt mondja: önképzési lehetőségei, de mindezek mégis legszorosabb kapcsolatban vannak a fölvetett problémával. Csakis a tanítóság helyzetének ismerete, társadalmi helyzetének és lehetőségeinek mérlegelése mutatja meg az önképzési lehetőségeket is.

Ezután röviden összefoglalva még az elmondottakat megállapíthatjuk, hogy önképzés tekintetében a tanítóság minden más falusi tisztviselőnél előnyösebb helyzetben van, hiszen hivatásának teljesítése már magában önképzésre utalja. Hivatása nem egyoldalú, hanem az élet összes problémáit felöleli, mert hiszen a gyerekek tanítása és nevelése mellett a falu társadalmának irányítása is az ő kezében van, illetve kellene hogy legyen. Nyári vakációja módot adna még fokozottabb önképzésre, amiben a kormánynak is segítségére kell sietnie. Nagyobb falvakban tíz-tizenöt tanító is működik, akik megteremthetnek maguk között olyan együttműködést, amely sokszorososan biztosíthatná számunkra az eredményes munkát és a társadalom tényleges formálását. Tanulmányomban mégis arra igyekeztem rámutatni, mennyire nem teljesíti jelenleg a tanítóság ezt a feladatát. Szerettem volna legalább utalni az okokra, amelyeknek orvoslása nemcsak a tanítóság, hanem az egész társadalom elsőrendű feladatának mondható.

Sajnos, valószínűleg még sok év, esetleg évtized telik el, míg mindez orvoslásra talál. Addig mi lehet a feladatunk? Terjeszteni a hitet a tanítói hivatásban és fölrázni a szunnyadó alkotásvágyat.

Seres József.

IRODALOM.

Dr. Gelei József, *A nemzetnevelés alapja*. Kolozsvár. 1942. 86. l.

Jeles biológusunknak dr. Gelei Józsefnek rövid időn belül ez immár a második könyve, amely a nevelés kérdéséről szól. Könyvében ő is, mint az utóbbi esztendőekben majdnem mindenki, kifejezetten nemzetnevelésről, a nemzetnevelés feladatairól beszél. Azok számára, akik ezt a sajátos, a mi történelmi életünk tanulságaiból sarjadt és már századunk eleje óta kialakult fogalmat ismerik, igen érdekes és tanulságos annak megállapítása, mit ért Gelei a nemzetnevelésen. De tanulságos különösen azért, mert az egész könyvecskének tartalmát, mindazokat a feladatokat, amelyeket szerinte a nemzet jobb jövődjé érdekében végre kell hajtani, egyúttal pedig a nemzeti élet helyesebb átszervezéseinek gondolatát ez a fogalom határozza meg.

Gelei meghatározása szerint »... a nemzetnevelés nem más, mint a nemzetlelkében olyan feltételek megteremtése, amelyek révén a magától is lezajló történelem tudatos és megfontolt tervek szerint felelősen igazgatható«, vagyis »a nemzetnevelés a maga eszményi magaslátán egyenlővé lesz a nemzet történelem megfontolt, tervszerű igazításával és irányításával.« (5—6.)

Már ezekben a meghatározásokban is feltűnhetik az olvasónak, hogy szerzőnk mennyire kiterjeszti, milyen széles körre kitágítja a nemzetnevelés fogalmát. Jogosan felmerülhet minden nevelőben az a kérdés, vállalhatja-e a nevelés a történelem tudatos és megfontolt, egyben pedig felelős igazgatását, illetőleg nevelői munkának nevezhető-e mindama feladatok elvégzése, amelyek a nemzetnevelésnek ebből a legkülönbözőbb, sajátos jellegű munkaterületeket egybefoglaló fogalmából következnek. Ugyanis nemcsak ezek a meghatározások és a velük kapcsolatos történelmi példák, hanem az egész könyvnek tartalma is arra vallanak, hogy szerzőnk felfogása szerint minden, ami tudatosan és tervszerűen a nemzet fenntállása, fejlődése érdekében történik, mindaz, aminek ennek érdekében történnie kell, tulajdonképpen nemzetnevelés.

Gelei szerint a nemzetet öt vonatkozásban kell nevelnünk, »tehát a nemzetnevelés a) a nemzettest, b) a nemzetetérő, c) a nemzetegészség, d) a nemzetszellem és e) a nemzetközösség és nemzethit fejlesztésében és tökéletesítésében valósul meg«. Ehhez még hozzáteszi, hogy »a nemzetnevelés megvalósításához tartozik még a nevelésszolgálat megszervezése, egyik oldalon a nevelők másik oldalon a nevelendők szempontjából.« (14.)

Mindnyájunk előtt világos és érthető, ha azt halljuk, hogy a nemzet testének nevelése, »tehát »a nemzet állományának gyarapítása érdekében egyfelől az anyaság kérdéseivel, másfelől pedig... a